

et prædicandi diacones, tertio jam confessores effecti, A Salutaris et Maritæ, geruli reliquiarum adfuerunt.

VII. Humatæ sunt igitur cum hymnis solemnibus lipsanæ beatæ sanctorum in monasterio a Biguræ, contiguo basilicæ quæ dicitur Celerinæ. Et sic in

a Sic et Ado in martyrologio. Tamen Colb. 2, Port., Lorch. et Orthod., non habent *Biguræ*; et pro *continuo*, Colb. duo, Port., Martin. cum Bignio, Rhenano

confessione Trinitatis beatissimi martyres passi sunt, et speciosum cursum certaminis sui, coronante Domino, perfeceerunt: cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

et Balduino, habent *continuo*. Basilicam Celerinæ memorat item Victor lib. 1, num. 3; et de ea vide notam 10 in eundem auctorem, supra col.

APPENDIX SECUNDA

SIVE

OPUSCULA VICTORI VITENSI PERPERAM ATTRIBUTA.

ADMONITIO IN HOMILIAM SEQUEMTEM.

57 Homiliam sequentem de beato martyre Cypriano, quæ in codicibus manuscriptis duobus vetustis, uno relicta bibliothecæ Colbertinæ et altero monasterii Sancti Martini a Campis, habetur post relatam a nobis sanctorum septem monachorum Passionem, huc etiam proferre visum est; quod etsi fortassis Victoris nostri non fuerit, ejus tamen est ætatis, nec indigna est omnino quæ ipsi attribuat. Porro Cyprianum singulari animi devotione coluerunt semper Afri, apud quos hujus sancti martyris festività adeo celebris erat, ut dies qua recolatur simpliciter *Cyprianea*, attestante Procopio libro 1 de Bello Vandalico, appellaretur; quod etiam nomen nautæ, ut idem auctor affirmat, ad procellas quæ circa id tempus per singulos annos oriri solebant, transferant. Inter tot autem immania facinora quæ a Vandalis post captam Carthaginem commissa fuerant, id potissimum abhorrebant catholici, quod præclarissimam ecclesiam quæ ipso in maris litore in ejusdem sancti martyris honorem constructa erat, sub Hunerici principatu invasissent Ariani, ubi, pulsus inde catholicis sacerdotibus, nefario suo ritu sacra peragebant.

2. Id cum ægre admodum ferrent veræ fidei cultores, sanctus Cyprianus, ut ex publica fama acceperat Procopius, qui id ipsum refert in libro 11 de Bello Vandalico, sapius noctu iis qui in fide orthodoxa constanter perseverabant, per visum apparebat, eos ad patientiam adhortandi gratia, pollicens sese tandem aliquando, idque brevi, adversus fidei hostes vindictarum; atque eo temporis intervallo, cum nempe maxime persecuti sæviret, præsentis homiliæ auctor sermonem habuit, ut ex ejus lectione patebit. Et quidem paulo post rei eventus beati martyris pollicitationum veritatem comprobavit, ut idem scribit Procopius, qui relictis gestis præsens aderat. Etenim cum Belisarius Justiniano imperante circa sancti martyris festività tempus in Africam appulisset, recta Carthaginem petiit, atque in ipso natalis Cyprianici pervigilio, Ariani qui templum, ut jam diximus, ipsi dictum, ea qua potuerant magnificentia adornarant, audita Vandalorum strage, lugam statim arripere, sicque catholici recuperato beati martyris templo, festivitatem ejus cum ingenti gaudio celebraverunt. Sed de hac re fusius, Deo dante, agendum erit inferius in nostro Commentario historico capite 12.

HOMILIA DE S. CYPRIANO EPISC. ET MARTYRE.

58 I. Hodie nos solitum deferre sermonem beati B Cypriani natalitia festa compellunt. Quis enim possit tanti martyris silere virtutes, tacere gloriam, merita non referre, nisi forte qui nunc meritoris ejus propriæ seculis amissionem persentiant. Non ille victoriarum suarum modo agit in cælestibus sic triumphos coronarum suarum [nec] supernis infulus sic potitur, ut non famati populi, dispersi cleri, fugati sacerdotii, perditæ castitatis, violati pudoris, polluti sanctuarii, altaris profanati grande vulnus cum ipsa viscerum suorum captivitate deploret. Ipse est qui et ante lapsos et ruinas suorum tali dedit affectu, dicens: *Et nos cum prostratis fratribus prostravit affectus*. Anxietas populum, pastor gregem, parens [Colb. pariens] patriam, martyr fidem non sine magno dolore perquiri. Exstingueretur barbarus, quia civis habetur extinctus; nec teneret altaria perfidus, a quibus fidei locus lugetur exclusus, vel ex parte solaretur ipse martyrum solitudo, cui utique obsecutus decerat, si devotus non insultabat, sacrilegus non instabat illius. Hoc diximus, fratres, ut probaremus iterum pati martyrem, iterum martyrem tormenta sentire, verum pro omnibus carniçes sustinere, qui pro se et de se, post tantas palmas fuerat jam securus; tunc semel cæsus capite, nunc quotidie propriis punitur in membris, et quorum lætatur obsequis, eorum fletibus nunc tenetur asstrictus.

II. Sed in his omnibus, fratres, erigamur ad Dominum, qui jacemus ex nobis; nec desperationis exstinguamur incommodo, qui spei sumus remediis Christo vivificante salvati. Beatus Cyprianus in Deo et cum Deo liber est, qui captivus habetur in nobis; et in supernis regnat, qui in terris hostibus videtur addictus. Adest sibi, nec nobis deest; pro peccatoribus apud justum judicem justus patronus^b assistit, apud pium regem innocens advocatus exorat. Dicit Domino: Domine, quare tradidisti adversariis domum tuam, inimicis hæreditatem tuam? cur profanis sancta, cur munda polluta, et cur lupis agnos? Cur tradit bestii gregem, pastorum Principem pastor audacter appellat; cur Rex exercitum sic devotum hostiil subjecerit diioni, dux strenuus convenienter inquit; cur perfidis addixerit sic fideles, sacerdos in martyrio probatus inelamat. At etiam corporis sui causas dicendo: Domine, cur membra quæ te sic confessa sunt passus es captivari? cur testem sanguinis, quem tanto sublimaveras honore, tanto respectui reliquisti, ad postremum et de nobis et de nostris, quæ [Mart. quia] tua 59 sunt omnia fac sicut vis. Ubi est nomen tuum, ubi est gloria tua, ubi est virtus tua? Hæc dicendo gentes quæ te ut nos invaderent blasphemaverunt. Exsurge: quare obdormis, Domine? exsurge, et ne repellas usque in finem. Redde tibi tuam gloriam, terram tuam tuis redde,

^a Sic quippe loquitur Cyprianus initio libri de Lapsis: *In prostratis fratribus, et me postulat affectus*.

^b Cod. Mart., *existit*. Colb., *pium judicem vel regem*.

redde meis ossa mea; ut te triumphante, et hostes Astes, qui hoc eodem die passus in tali causa socium tui parent, et nos in sedibus nostris nostro ordine non relinquunt, non desit in tali postulatione col- laudamus.

III. Adest et sanctus Cornelius Romæ urbis anti-

ADMONITIO IN NOTITIAM AFRICANAM.

62 I. Episcoporum catholicorum qui pro fidei suæ ratione reddenda, præcepto Hunerici regis Vandalorum Armini Carthaginem convenerant, catalogum, sub *Notitiæ provinciarum et civitatum Africæ* titulo, ex antiquo manuscripto codice cathedralis Ecclesiæ Laudunensis primus omnium publici juris fecit vir ob antiquitatis sacræ studium et summam eruditionem clarissimus, Jacobus Sirmondus societas Jesu presbyter. Verum cum in eo codice fidei libello, qui tertium Victoris Vitensis Historiæ librum constituit, Notitia ista subjungeretur, Petrus Franciscus Chiffletius ex eadem societate ansam inde accepit, eam integram Victoris Historiæ, in nova hujus auctoris editione, quam procuravit, in-erendi, tribus potissimum, ut ipse ait in opusculo Elucidationum in Victorem, capite 2, ad id faciendum rationibus inductus. Primo scilicet, quod, ut jam diximus, Notitia hæc fidei professioni quæ apud Victorem habetur, subjecta in codice Laudunensi fuerit. Deinde quod non solum episcoporum aut civitatum nomina ibi nude recensentur, sed etiam monuerit auctor qui eam collegit, quid cuique antistitum acciderit, quinam scilicet perierint ex iis in itinere, aut remanserint, quive effugerint, aliaque ejusmodi peculiariter observata fuerint, quæ colligere debuerat is qui persecutionis historiam integram describendi provinciam in se suscepisset. Denique Abrahamus Ortelius, qui in Thesuro Geographico sæpe sæpius ex manuscripto codice hanc Notitiam laudat, eam passim Victori Uticensi tribuit.

2. Verum licet ultro fateamur Notitiam Africanam, prout a Sirmondo edita est, ac in codice ms. Laudunensi habetur, ad Vandalicæ persecutiois historiam pertinere; non statim tamen inferendum esse putamus eam a Victore adoptatam fuisse, præsertim cum alia monumenta ad idem argumentum pertinentia existisse certum sit, quæ tamen suæ Historiæ non inseruit iste auctor, qui multa de martyrum et confessorum præclaris actionibus se prætermisisse non semel fatetur. Sed et eorundem 63 martyrum *passiones* aliquas laudat Gregorius Turonensis libro II Historiæ Francorum, quas tamen non habet Victor, ut nihil de præclara Eugenii Carthaginensis epistola, ab eodem Gregorio nobis servata, dicam, quam Eugenius suis scripserat in exilium perrecturus, ut eos ad constanter in fide perseverandum adhortaretur, qua proinde nihil magis ad persecutionis Vandalicæ historiam pertinebat. Omisit tamen eam Victor; qua ratione, nobis divinare non licet; sicut neque de aliis rebus, quæ ex libera hominum voluntate pendent, rationem reddere tenemur. Sufficit enim nobis ut eam Notitiam seorsim a Victoris Historiæ proferamus, quod in nullo prorsus manuscripto codice, saltem ex iis qui hactenus nobis sunt noti, Victoris Historiæ inserta habetur. Nec multum nos movet quod Abraham Ortelius hanc Notitiam sæpius sub *Victoris Uticensis* nomine laudaverit. Verisimile quippe est eam in codice Halleri, a quo Ortelius illam acceperat, subjunctam fuisse fidei libello, ut in codice Laudunensi; quem quidem libellum cum Victorinæ Historiæ partem esse deprehendisset Ortelius, totum simul *Fragmentam Victoris* appellavit. Eodem pacto Victorem dixit *Uticensem*, quod nempe in editis eum sic nominatum legisset.

3. Verum ut sit ea de re quæ sane magni momenti esse mihi non videtur, manuscriptis codicibus, virorum eruditorum consilio, inhasimus; nobisque multo magis animo fuit tam pretiosi monumenti diligentem et accuratam editionem procurare, quam rescire an revera Victor ipsum suæ Historiæ inseruerit necne. Quare cum jam ab aliquot annis in Campania profectus, Lauduno transirem, gavisus sum hanc occasionem opportunam me nactum fuisse inspiciendi coram ipsum codicem manuscriptum, cujus rei cum mihi ab humanissimis hujus urbis insignis Ecclesiæ canonici copia facta fuisset, Sirmondi editionem cum manuscripto, qui optimæ notæ est, et ab annis ad minus octingentis diligenti et accurata manu descriptus, sedulo contuli, variasque lectiones annotavi, quas inferius in notis referemus. Ut vero nihil a me desideraretur ex iis quæ in mea potestate fuissent, Abrahami Ortelii Thesaurum Geographicum, ab eo recognitum et auctum Antuerpiæ anno 1596 evolvi; atque civitatum Africanarum nomina quæ in ea editione ex Fragmento Victoris Uticensis manuscripto passim laudantur collegi; quæ cum simul cum Notitia a Sirmondo edita contulisset, deprehendi quibusnam in locis convenirent, aut inter sese discreparent codices illi duo, de quibus rebus lectorem suo loco monere curabo. Fragmentum porro illud sæpius sub *Halleri codicis* nomine laudamus, quod hoc ipsum a viro clarissimo Ludovico Hallero ab Harlesteyn, sacræ antiquitatis studiosissimo, se accepisse passim Ortelius profiteatur.

4. Unum superest de quo lectorem monitum velim, priusquam 64 Notitia exhibeatur, quod scilicet post pleraque episcoporum qui in hac Notitia recensentur nomina, Sirmondus has litteras *per*. appuserit; quamvis in manuscripto codice hæc habeantur *prb.* aut in aliquibus *prb.*, ita ut in istis vocabulis littera litteram *b* per medium ut plurimum sciet. Sirmondi restitutio *i*, au: potius conjecturæ favet codex ipse manuscriptus Laudunensis, in quo post recensita seorsim omnium confessorum nomina, quantus fuerit eorum numerus exponit, exindeque quot ex eorum numero *perierint*, quotve *permanserint*, aut in exsilio abierint indicat. Sicque litteras illas, quæ post episcoporum aliquot nomina habentur, nihil aliud significasse probabile est, quam hos ipsos qui tali vocula a cæteris discernuntur, in via perisse; sicut et eos qui in Corsicam relegati, aut fuga elapsi erant, his vocibus *Corsica*, aut *frg.* designati inveniuntur. Deinde verisimile non est his litteris presbyteros, quod aliquando suspicabar, designari. Non enim presbyteri ad conventum illum venire jussi fuerant; nec tot occurrissent, qui pro suis episcopis comparerent, idque non impune tulisset tyrannus. Accedit quod nonnunquam etiam post eorum nomina, qui priores recensentur, hæc vocula occurrat. Verum licet hæc omnia momenta ad mutandam codicis lectionem Sirmondum inducere potuissent, visum est tamen melius rem prout in manuscripto habetur exhibere, relinquens ea de re, cuique prout voluerit, liberum judicandi arbitrium. Et quidem non semel deprehendi iisdem litteris in aliquot manuscriptis presbyteros fuisse designatos, quod potissimum observari in cod. ms. Bibliothecæ Colbertinæ num. 3281, ab annis circiter octingentis scripto, et in altero ejusdem bibliothecæ annorum 600, num. 401, quamvis in isto sæpius his litteris *prbr.* vox presbyter scribitur. Plura de hac re proferre superfluum esset. Fortassis aliquando codex aliquis occurrit cujus opera difficultas hæc elevari poterit.

5. Denique numerus episcoporum qui summatim in ejusdem Notitiæ fine repetitur, non congruit cum eo